

ВІДГУК
офіційного опонента, кандидата педагогічних наук
Хмеляр Інеси Макарівни
на дисертаційну роботу
Бабенко Тетяни Павлівни
«ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ І НАВИЧОК
СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ У ПРОЦЕСІ ПРОЕКТНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ»,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук у спеціалізовану вчену раду К 26.133.05 Київського університету імені Бориса Грінченка за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Зміни, які відбуваються в сучасному світі, безпосередньо впливають на зростання темпів конкуренції на ринку праці, сприяють підвищенню рівня вимог суспільства до підготовки спеціалістів. Конкурентноздатному медичному фахівцеві середньої ланки необхідно постійно працювати над удосконаленням власних знань і умінь, тому проблема формування дослідницьких вмінь і навичок і студентів медичних коледжів є фундаментом їх майбутньої фахової діяльності. В умовах соціально-економічної трансформації зміст фахової підготовки набуває винятково значення, оскільки розв'язання проблеми вироблення відповідних фахово-орієнтованих дослідницьких умінь і навичок спрямоване на формування особистості молодої людини, яка вміє активно і творчо підходити до виконання професійних обов'язків. Зважаючи на те, що соціальні зміни вимагають професійної й соціальної мобільності й духовного самовдосконалення, на перший план виходить необхідність формування у студентів, здатності до здійснення професійної діяльності, а це передбачає: здатність випускника коледжу використовувати набуті знання, певні стратегії та творчий досвід для розв'язання поставлених завдань у різноманітних ситуаціях; самостійно та грамотно робити вибір; усвідомлено оцінювати й коригувати свою діяльність. Для вирішення названих завдань актуалізується необхідність уведення в систему освіти низки інноваційних технологій. Особливо гостро окреслена проблема постає в системі організації навчально-виховного процесу медичних закладів, метою функціонування яких є

підготовка медичного працівника з новим мисленням. Резюмуючи вище викладені аргументи і враховуючи невідкладну потребу вдосконалення змісту, організаційних форм та методів організації навчально-виховного процесу в медичних закладах, висновуємо, що запровадження інтегративної системи заходів, спрямованих на психологічний супровід, сприяє формуванню професійно мобільних медичних працівників середньої ланки, здатних надавати висококваліфіковану допомогу усім верствам населення, здійснювати свою професійну діяльність на рівні доказової медицини відповідно до концепції розвитку охорони здоров'я України. Досягнення поставленої мети неможливе без опанування дослідницькими вміннями й навичками, які є основою для формування професійної компетентності. З огляду на викладені вище позиції подану до захисту дисертаційну роботу **Бабенко Тетяни Павлівни** слід уважати своєчасною й актуальною. Розуміючи важливість окресленої проблеми, авторка висвітлює своє бачення проблеми удосконалення формування дослідницьких умінь і навичок студентів у процесі проектної діяльності.

Дисертантка здійснила ґрунтовний аналіз літературних джерел (нараховує 325 позиції), що дозволило їй підсумувати, що сучасний стан підготовки фахівців не забезпечує належного рівня готовності майбутніх спеціалістів до ефективної професійної діяльності. Нині проблема формування дослідницьких умінь має узагальнювальний характер, відсутні напрацювання, присвячені формуванню дослідницьких умінь і навичок через проектування з умовах аудиторних занять, клінічних практик та в позанавчальний час. Виявлені *суперечності* (стор. 5) суттєво нівелюють досягнення належного рівня якості навчального процесу.

Ступінь обґрунтованості й достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Науковий апарат дослідження сформульовано конкретно. Правильно визначено мету, об'єкт і предмет дослідження. Це дозволило дисертантці накреслити і виконати завдання дослідження, про що свідчать отримані результати.

Структура дисертаційної роботи **Бабенко Тетяни Павлівни** логічна і повною мірою відображає послідовність проведеного дослідження з обраного наукового напрямку. Дисертаційне дослідження складається із вступу, трьох розділів і висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі автором обґрунтовано актуальність дисертаційного дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі – *«Теоретичні основи формування дослідницьких умінь і навичок студентів засобами проектної діяльності»* – схарактеризовано базові поняття дослідження; проаналізовано проблему формування дослідницьких умінь і навичок студентів у психолого-педагогічній теорії та практиці; зазначено особливості проектної й дослідницької діяльності майбутніх медичних працівників.

На основі здійсненого теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури та враховуючи специфіку професійної діяльності медичних фахівців середньої ланки, зроблено висновок, що *«дослідницькі уміння студентів-медиків»* – це комплекс умотивованих дій, спрямований на ефективне, самостійне виконання мануальних, інвазивних маніпуляцій і профілактичних заходів у межах своєї компетенції із застосуванням наукових прийомів за стандартних ситуацій. *Дослідницькі навички студентів-медиків* визначаються як автоматизовані уміння, що застосовуються у різний спосіб у широкому спектрі стандартних і нестандартних клінічних ситуацій, є вищим рівнем саморуку, що передбачає усвідомлене вдосконалення особистості.

Здійснений аналіз наукових джерел надав можливість виокремити етапи формування дослідницьких умінь і навичок студентів медичних коледжів: мотиваційний; практичний; презентаційно-рефлексивний. Подальший аналіз наукових джерел дозволив з'ясувати поняття «проект» як комплекс документів, план, форму організації навчання, самостійну навчальну діяльність.

Ураховуючи різні критерії й узагальнюючи результати наукового

пошуку авторка уточнила поняття «проект» й удосконалено класифікацію проектів, додавши медсестринський проект як активну діяльність, спрямовану на визначення й розв'язання проблем пацієнта з лікувальною, реабілітаційною або профілактичною метою. Усвідомлення сутності проектування студентами медичного коледжу на думку автора сприятиме: формування позитивної мотивації (особистісний та соціальний компоненти); урахування суб'єктивних особливостей (віковий компонент та попередня підготовленість студентів); забезпечення творчої активності (компоненти самостійності та креативності). У такий спосіб використання проектування стає засобом творчого розвитку студентів, формування дослідницьких умінь і навичок, трансформує функції педагогів у нове русло, що зумовлює таку організацію навчально-виховного процесу, яка передбачає консультування та коректне спрямування ідей студентів, формування суб'єкт-суб'єктних стосунків між викладачами та студентами.

Здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури в першому розділі визначив основні напрямки діяльності дисертанта, зокрема: визначення дидактичних умов формування дослідницьких умінь і навичок студентів медичного коледжу; з'ясування структури, змісту, критеріїв, показників та рівнів сформованості означених категорій; створення експериментальної дидактичної моделі формування дослідницьких умінь і навичок студентів медичного коледжу у проектній діяльності.

У другому розділі *«Організація процесу формування дослідницьких умінь і навичок студентів медичного коледжу в проектній діяльності»* дисертації зазначено, що основною метою опанування дослідницькими вміннями і навичками майбутніми медичними спеціалістами є формування професійних компетентностей особистості, що відповідає вимогам сьогодення. Авторка дослідження в розділі здійснила обґрунтування структури дослідницьких умінь і навичок студентів медичного коледжу, а також визначила критерії, показники та рівні їх сформованості, здійснила моделювання процесу формування (стор.109-132). Дисертантка правомірно вважає, що процес формування й

розвитку дослідницьких умінь і навичок студентів-медиків у проектуванні буде результативним тільки за дотримання комплексу дидактичних умов, розглядає феномен як сукупність цілеспрямованих заходів, певною мірою створених викладачем, що сприяють формуванню цілісної системи дослідницьких умінь і навичок з урахуванням професійних аспектів медичних працівників середньої ланки.

Виходячи з такого трактування, авторкою дисертації обрано й обґрунтовано такі дидактичні умови:

- 1) належний рівень професійної компетентності викладачів та відповідне методичне забезпечення в контексті медсестринського проектування;
- 2) опанування студентами-медиками дослідницьких умінь і навичок у проектній діяльності, що забезпечується етапністю процесу та диференційованістю клініко-ситуаційних завдань;
- 3) моніторинговий контроль сформованості дослідницьких умінь і навичок студентів медичного коледжу(стор.74-92).

Досить детально розглянуто питання про роль, значення і реалізацію даних дидактичних умов, показана ефективність дії їх комплексу(стор.159-178).

Оцінити рівень сформованості дослідницьких умінь і навичок студентів дозволяють виявлені автором критерії та їх специфічні показники:

- 1) теоретичний: базові знання з дисципліни; усвідомлення компонентів дослідництва і проектування; опанування основних протоколів догляду та маніпуляцій;
- 2) діяльнісний: створення структурно-логічних схем, таблиць, графіків; критичний аналіз інформації; визначення проблем, мети, гіпотези, завдань медсестринських втручань; планування роботи та прогнозування наслідків; висновки за результатами роботи;
- 3) професійний: використання сучасного медичного обладнання; виконання медичних маніпуляцій;
- 4) комунікативний: володіння елементами медичного дискурсу;

- публічний аргументований захист медсестринського проекту;
- 5) творчий: самостійність у роботі над проектом; оригінальність шляхів розв'язання проблем пацієнта; варіативність та креативність проекту, його презентація; суспільна значущість результатів.

Дисертантом виокремлено три рівні сформованості дослідницьких вмінь та навичок: репродуктивний (низький), відтворювально-продуктивний (достатній), креативний (високий).

Для забезпечення максимальної ефективності процесу формування у студентів коледжів дослідницьких вмінь та навичок автором створено експериментальну дидактичну модель формування дослідницьких умінь і навичок студентів медичного коледжу у проектній діяльності. Пропонована дидактична модель становить цілісну систему та містить такі структурні компоненти: цільовий, змістовий, практичний, оцінювально-рефлексивний. Авторкою дисертації зазначено, що ефективно оволодіння дослідницькими вміннями та навичками відбудеться із застосуванням оптимально поєднаних методів, форм, засобів навчання й дотриманням певних принципів, що визначають сферу інформаційного, дослідницького, експериментального та практичного пошуку. Урахування психологічних засад та дидактичних умов забезпечує якісне формування дослідницьких умінь і навичок, що визначається правильністю, повнотою та послідовністю виконання маніпуляцій і дрібних операцій у їх складі відповідно до критеріїв, показників і рівнів сформованості, що приводить до реалізації медсестринського проекту.

Розроблення дидактичної моделі забезпечила можливість систематизувати розглядувані в межах дисертаційної праці психолого-педагогічні поняття, що становлять основу дослідницьких вмінь і навичок, допомагає узагальнити педагогічні явища, які пов'язані із організацією навчального процесу, сприяє наочно побачити та проаналізувати структурні взаємозв'язки навчального процесу і встановити їх взаємозв'язок.

Третій розділ *«Експериментальне дослідження ефективності моделі*

формування дослідницьких умінь і навичок студентів-медиків через проектування» присвячено обґрунтуванню критеріїв ефективності моделі формування дослідницьких умінь і навичок студентів медичного коледжу, представленню етапів і методики проведення педагогічного експерименту, аналізу основних результатів дослідження.

Констатувальний експеримент автором був проведено у три етапи:

- 1) визначення позиції та якості підготовки практикуючих медичних фахівців та пацієнтів лікувально-профілактичних закладів до медсестринського дослідження;
- 2) з'ясування мотивації та рівня попередньої сформованості дослідницьких умінь і навичок студентів-медиків;
- 3) аналіз професійної діяльності викладачів медичних коледжів.

Ураховуючи спрямованість медсестринського процесу на профілактичні, лікувальні та реабілітаційні заходи щодо надання невідкладної допомоги й збереження здоров'я населення, дисертанткою до анкетування було залучено співробітників комунального закладу «Міська лікарня №16», «Міська клінічна лікарня №2» м. Кривого Рогу, «Широківський центр первинної медико-санітарної допомоги» та їх пацієнтів. Результати констатувального експерименту надали можливість аргументувати, що рівень сформованості дослідницьких умінь і навичок медичного персоналу середньої ланки, з позиції працівників і пацієнтів лікувально-профілактичних установ щодо необхідності впровадження дослідницьких складників у практичну медицину. Задля отримання необхідної інформації автором розроблено та використано анкети (зміст подано в додатках). При оцінюванні результатів були враховані такі критерії: інтелектуальний (теоретична підготовка випускників медичного коледжу до роботи в лікувально-профілактичних та реабілітаційних закладах); маніпуляційний (володіння практичними професійними техніками, робота із сучасним медичним устаткуванням); аналітичний (об'єктивність оцінювання отриманої інформації); комунікативний (коректний діалог, співпраця); дослідницький (позиція до медсестринської дослідницької діяльності на рівні

доказової медицини); творчий (ініціативність та самостійність у пошуку нестандартних шляхів розв'язання ускладнених завдань); рефлексивний (об'єктивне оцінювання результатів професійної діяльності у медсестринському процесі). Результати констатувального експерименту свідчать про стихійність формування у студентів дослідницьких вмінь та навичок, а підготовка студентів-медиків до розв'язання складних професійних завдань на рівні доказової медицини не набула належного упровадження.

Ефективність упроваджених дидактичних умов та авторської дидактичної визначено за результатами формувального етапу експерименту. На підставі статистичного оброблення кількісних і якісних показників автором отримано таку динаміку рівнів сформованості дослідницьких умінь і навичок: креативний рівень – 32%, 154 особи; відтворювально-продуктивний рівень – 56,1%, 269 осіб; репродуктивний рівень – 11,9%, 57 осіб; несформовані уміння – 0%. Здійснений аналіз одержаних результатів дослідження свідчить про те, що навчально-виховний процес в ЕГ зазнав позитивних статистично вірогідних змін. Суттєвий приріст сформованості усіх компонентів здатності до саморозвитку у студентів ЕГ є свідченням стійкої позитивної динаміки. Означені відмінності пояснюються ефективністю упровадження пропонованих дидактичних умов.

Результати формувального експерименту переконливо свідчать про ефективність авторської моделі, що в свою чергу доводить ефективність виявлених дидактичних умов формування дослідницьких вмінь та навичок студентів.

Зміст автореферату повністю відповідає змісту дисертації.

Робота широко апробована і висвітлена в 26 публікаціях.

Матеріали дослідження мають практичне значення, оскільки можуть бути використані: науково-педагогічними працівниками, викладачами клінічних дисциплін у медичних закладах освіти I–II рівнів акредитації, слугувати підґрунтям для студентських досліджень, упровадження результатів у лікувальні та профілактичні заклади практичної медицини, а

також у розробленні навчальних програм, підготовці навчально-методичних матеріалів для студентів медичних ВНЗ I-II рівнів акредитації. На засадах проектування автором розроблено: методичні рекомендації «Організація дослідницької діяльності студентів-медиків через проектування»; спецкурс «Основи дослідницької діяльності у проектуванні»; навчально-методичні посібники щодо організації аудиторної та позааудиторної роботи студентів медичного коледжу з дисципліни «Анатомія людини»; робочі зошити для практичних занять для студентів з дисципліни «Анатомія людини».

У цілому робота написана виразною мовою, характеризується науковою глибиною і власною позицією автора. Загальні висновки, наведені в тексті дисертації, відображають основні результати досліджень. У Додатках до дисертації наведено матеріали, які можуть бути корисними в плані організації навчально-виховного процесу з метою формування дослідницьких умінь та навичок студентів коледжу у процесі їх підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Відзначаючи високий рівень виконаного дослідження, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і побажання:

1. Доцільно було б подати аналіз думки студентів щодо роботи над розробленням медсестринських проектів за обраною проблематикою, що слугувало б підтвердженням ефективності запроваджених дидактичних умов формування дослідницьких умінь та навичок студентів коледжу.
2. На нашу думку, слід більш чітко й послідовно відобразити вплив сформованого рівня дослідницьких умінь і навичок студентів на рівень їх навчальних досягнень на формування позитивної мотивації до майбутньої професійної діяльності, а також бажання продовжувати навчання в університетах відповідного профілю.
3. На нашу думку, потрібно приділити більше уваги ролі міжпредметної інтеграції (звернути увагу місце хімічних та біологічних дисциплін у формуванні професійної компетентності

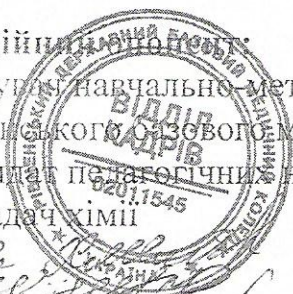
майбутнього медичного працівника середньої ланки) у підвищенні у студентів пізнавальної активності, рівня начальних досягнень, бажання та вміння працювати самостійно.

4. В авторефераті, порівняно із дисертацією, не знайшли відповідного широкого представлення особливості організації навчально-виховного процесу, метою якого є формування дослідницьких умінь і навичок студентів у процесі проектної діяльності.
5. У дисертації чітко розглянуто дидактичні умови формування дослідницьких умінь і навичок студентів. Уважасмо, що в тексті дисертації потрібно було більш ширше розглянути етап – сутність і роль належного рівня професійної компетентності викладачів та відповідне методичне забезпечення в контексті медсестринського проектування.

Проте висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження **Бабенко Тетяни Павлівни**. Автор успішно виконала поставлені завдання, виявила достатню наукову і практичну підготовку, вміння вести науково-педагогічне дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна праця **Бабенко Тетяни Павлівни** «Формування дослідницьких умінь і навичок студентів медичного коледжу у процесі проектної діяльності» відповідає положенням пунктів 11 і 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», які ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання, а її автор – **Бабенко Тетяна Павлівна** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

Офіційно затверджено:
завідуючим навчально-методичним підрозділом
Рівненського державного медичного коледжу,
кандидат педагогічних наук,
викладач хімії

I.M. Hmeljar

I.M. Хмеляр

Маєєвська
підписано
з коф. до в.к. Коваленко
дисертація
10
Маєєвська